

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА НА РОЗВИТОК ОСВІТИ І НАУКИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Мірошниченко Г.В.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглянуто вплив видатних вчених Київського університету св. Володимира, чий доробок з ідеологічних та національних міркувань не був відомий широкому колу науковців, але актуальний і на сучасному етапі модернізації вищої освіти. Дослідження спадщини та визначення місця у науці й практиці багатьох вчених іноземного походження, які тривалий час жили й працювали у Російській імперії, демонструє тісний взаємозв'язок у науці, тому можемо вважати світовим надбанням внесок київських вчених у розвиток фізико-математичної, природничої та соціально-економічної галузей; у формування наукових шкіл та напрямів, а також реформування університетської освіти. Науково-технічний прогрес ХІХ століття став поштовхом до інтенсивного розвитку та збагачення різних галузей знань, що дає можливість проаналізувати науково-педагогічний доробок вчених у відповідних напрямах діяльності. Але не викликає сумнівів беззаперечне значення консолідуючої ролі Київського університету як передового осередку наукової думки та навчального закладу ХІХ століття і сучасності.

Ключові слова: вчений-педагог, освітня діяльність, педагогічна спадщина, інноваційні ідеї, наукова школа, навчальний процес.

Постановка проблеми. Актуальність і своєчасність порушеної проблеми зумовлено тим, що її висвітлення сприяє оприлюдненню досвіду попередніх поколінь, здійсненню порівняльного аналізу минулого й сучасного, прогнозуванню можливих варіантів розвитку новітніх систем, забезпеченню єдності й наступності історико-педагогічного процесу. Розвиток суспільства неможливий сам по собі, завжди на становлення будь-якої галузі життя впливають конкретні люди, непересічні особистості, вивчення життя і спадщини яких дає змогу проаналізувати відповідні процеси та уникнути помилок у сьогоденні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суспільно-політичні зміни в Україні початку 90-х років ХХ ст. дали можливість вивчати спадщину педагогів, життя і доробок яких з ідеологічних та національних міркувань не були відомі широкому колу науковців. До таких персоналій належить низка видатних вчених, імена яких поступово повертаються в науку. У працях дореволюційних та сучасних вчених, вітчизняних та іноземних науковців розглянуто окремі життєві факти та деякі напрями педагогічної діяльності багатьох київських вчених. Це довідники з історії Київського університету св. Володимира під редакцією різних авторів (В.С. Іконнікова, М.Ф. Володимирського-Буданова, В.А. Короткого, В.І. Ульяновського, А.Є. Конверського тощо) [6, 8], наукові роботи (Я.С. Калакури, Б.І. Корольова, Н.М. Дем'яненко, Н.С. Побірченко, С.В. Грищенко, А.М. Нестреляй) [2, 7] та публіцистичні твори (В.Л. Степанова, І.І. Вінниченка, І.В. Зайченка), присвячені доробку окремих персоналій.

Мета статті – визначення впливу, здійсненого у другій половині ХІХ століття викладачами Київського університету св. Володимира, на формування наукових шкіл і напрямів та реформування і розвитку університетської освіти.

Виклад основного матеріалу. Київський університет св. Володимира був заснований рішенням імператора від 8 листопада 1833 р. та наказом Сенату «Об учреждении университета св. Владимира». Тимчасовий Статут університету (так званий «проект»), що передбачав його зміни після закінчення повного чотирирічного курсу, був затверджений 25 грудня 1833 р., а 25 грудня 1838 р. Статут став постійним. Викладачі у новоствореному закладі як перевели, так і запросили викладачів німецькомовного Дерптського університету та польськомовних

ліквідованого Волинського ліцею й Кременецької гімназії [4]. Таким чином, більшість серед київської наукової інтелігенції (зокрема, з медицини, ботаніки й зоології) та викладачі університету св. Володимира були німцями. В подальші роки німці разом із викладачами інших національностей працювали на усіх факультетах університету св. Володимира. Звичайно, плеяда видатних особистостей Київського університету св. Володимира має у своєму переліку багатьох іноземців, які тривалий час жили й працювали у Російській імперії, що демонструє тісний взаємозв'язок у науці, тому можемо вважати внесок київських вчених світовим надбанням.

Основні історико-педагогічні події у реформуванні університетської освіти:

– Статут 1835 р. – загальний регулятивний документ для всіх Російських університетів;

– 1846 р. – перехід до військового відомства Київського й Харківського університетів;

– 1848-1949 рр. – заборонні розпорядження та ліквідація залишків університетського самоврядування, за інструкціями не виборні, а призначені ректори і декани здійснюють нагляд за викладанням за програмами, узгодженими із православною церквою «соблюдают преданность государю и любовь к отечеству»;

– Статут 1863 р., який вважається найдемократичнішим у ХІХ ст. поступово повертав університетські права; видатні громадські, наукові та педагогічні досягнення, які припадають на цей історичний період;

– Статут 1884 р. зводить нанівець досягнення 60-70 рр. ХІХ ст.: «Императорские Российские Университеты состоят под особым покровительством Его Императорского Величества и именуются Императорскими. Университет, состоя под главным ведением Министра Народного Просвещения, вверяется начальству Попечителя местного учебного округа. Непосредственное управление принадлежит ректору, при участии: а) совета, б) правления, в) собраний и деканов факультетов и г) инспектора и его помощников. В университете 4 факультета: Историко-филологический (11 кафедр), Физико-математический (10 кафедр), Юридический (12 кафедр) и Медицинский (23 кафедры). Каждый факультет состоит из декана и всех профессоров, преподающих на сем факультете, к факультету же принадлежат приват-доценты, лекторы и лица, состоящие при учебно-воспитательных установлениях университета (кафедры, обов'язкові для кожного

факультету – Авт.). Для преподавания немецкого, французского, английского и итальянского языков полагаются лекторы. При Спб. Унив. Медиц. фак. нет, а для высшего медицин. образования есть Медико-хир. Акад. Факультет восточных языков находится только при Сиб. Унив.» (орфографія джерела збережена).

Науково-технічний прогрес XIX століття став поштовхом до інтенсивного розвитку фізико-математичних, природничих та соціально-економічних наук, що дає можливість проаналізувати науково-педагогічний доробок вчених у відповідних галузях [5].

Фізико-математичні науки.

Нова ера у розвитку фізики як навчальної дисципліни університетської програми почалася в 1865 р. з прибуттям до Києва М.П. Авенаріуса (1835-1895) та учня О.Г. Столтова – М.М. Шиллера (1848-1895). Магістр Авенаріус два роки практикувався у Магнуса в Берліні (вивчав термоелектрику) та у Кірхгофа в Гейдельберзі, у Київському університеті св. Володимира захистив докторську дисертацію. М.П. Авенаріус організував київську школу фізиків-експериментаторів і був її керівником. Створив першу в Україні лабораторію експериментальної фізики. Четверту частину даних щодо критичних температур у «Фізичних таблицях» Ландольта-Берштейна (1894) одержано в лабораторії М.П. Авенаріуса.

У 1890 р. на зміну М.П. Авенаріусу прийшов фізик-теоретик Микола Шиллер (випускник Московського університету, три роки працював у берлінській лабораторії Гельмгольца), який є фундатором фізико-математичного товариства, у котрому за 1876-1903 рр. М.М. Шиллер опублікував 60 праць та прочитав 92 доповіді.

Видатною постаттю Київського університету є Д.О. Граве (1863-1939) – творець першої великої російської математичної школи, засновник київської алгебраїчної школи, з якої вийшли провідні математики наступного покоління (М.П. Кравчук та ін.); академік АН України (1919), член-кореспондент РАН (1924) і почесний член АН СРСР (1929). Отримав ступінь бакалавра у петербурзькому університеті у 1885 р., а потім магістра у 1889 р., захистив дисертацію під керівництвом Пафнутія Чебишева. Під час навчання в університеті був активним членом гуртка студентів фізиків-математиків і публікував свої праці в «Записках фізико-математичного товариства студентів Санкт-Петербурзького університету». У 1890 р. почав викладати математику в інституті інженерів шляхів сполучення, у 1892 р. – у вищій жіночій школі. 1896 р. захистив дисертацію на звання доктора математики. У 1897-1899 рр. професор Харківського університету, а з 1899 р. і до самої смерті – Київського. Нагороджений орденом праці. Учений вніс вагомий вклад у теорію чисел, а також написав кілька підручників з математики, якими довго користувалися у вищих навчальних закладах Радянського Союзу [9].

Г.Г. Де-Метц (1861-1947) – професор кафедри фізики університету св. Володимира, один з організаторів Київського політехнічного інституту (КПІ), в подальшому, професор кафедри фізики КПІ, редактор науково-популярного видання «Физическое обозрение». Наукові інтереси Г.Г. Де-Метца полягали у галузі досліджень теплових явищ та радіоактивності. Найвідоміші з його робіт – «Об исследовании радиоактивных богатств Украины» (1925), «Радиоактивность и строение материи» (1931). На початку XX ст. завдяки його зусиллям при Київському університеті св. Володимира був створений музей фізичних приборів, а у КПІ – музей фізичної лабораторії. На 1 січня 1903 р. у каталозі її експона-

тів було 1046 номерів, серед яких маятник Фуко з оптичним рахівником, колекція калориферів роботи Женевського товариства тощо. На жаль, колекція до нашого часу не збереглася. Професор Де-Метц приділяв значної уваги заняттям з історії науки і техніки. Так, у 1907 р. у Варшаві окремим виданням була надрукована його стаття «Столетие метрической системы».

Природничі науки.

В.Г. Бессер (1784-1842) – закінчив у Львові гімназію та університет, перший професор ботаніки у Київському університеті св. Володимира, в подальшому директор ботанічного саду Кременецького ліцею, автор робіт про флору Правобережної України (Подолі). Зібрав для університету цінний гербарій, котрий і до цього часу зберігається у центральному науково-природничому музеї НАН України. Реліктова рослина – шиверецька подільська, була вперше знайдена на Подолі, описана й названа так Бессером на честь свого учителя – професора ботаніки Львівського університету С.Б. Шиверецька.

Р.-Е. Траутфеттер (1809-1889) – професор ботаніки, ректор Київського університету св. Володимира, засновник у 1839 р. університетського ботанічного саду. За 20 років роботи Траутфеттера сад досяг площі 20 кв. десятин. Р.-Е. Траутфеттер, після виходу у 1859 р. в «отставку по выслуге 25 лет», обраний почесним членом університету. З 1866 по 1876 рр. був директором Петербурзького ботанічного саду, визнаного сучасниками одним з кращих у Європі. Залишив сад за станом здоров'я, оселився на Аптекарському острові, продовжуючи наукову діяльність (написав близько 80 наукових робіт), був нагороджений золотою медаллю РАН. «Окруженный садами, в сообществе со своей библиотекой и огромными ботаническими коллекциями, он окончил свою долгую, трудную и высшей степени полезную жизнь» – писав про Р.-Е. Траутфеттера ботанік О.Н. Бекетов. Послідовниками Траутфеттера у Києві були ботаніки Рогович, Навашин і Шмальгаузен.

М.І. Пирогов (1810-1881) – видатний хірург, активний учасник громадсько-педагогічного руху, поштовхувач Одеського, а потім і Київського навчального округів. Його стаття «Вопросы жизни» (1856) привернула загальну увагу й викликала широку громадську дискусію з приводу станових обмежень в освіті та ранньої професіоналізації. М.І. Пирогов сформулював ряд цінних положень теорії дошкільного виховання та сприяв реформуванню університетської освіти у тісному співробітництві із М.Х. Бунге [3].

На своєму посту М.І. Пирогов багато зробив для поліпшення роботи школи, розвитку творчої ініціативи вчителів та їхньої підготовки. Вважав, що однією з головних задач школи, педагогів є пробудження у учнів потягу до знань і творчості.

Г.М. Фонберг (1801-1891) – професор хімії університету св. Володимира, будучи добре обізнаним з теоретичною хімією, активно займався експериментальними дослідженнями, що мали неорганічно-аналітичне спрямування. Він підніс на високий рівень викладання хімії, видав тритомний «Курс технічної хімії», організував хімічну лабораторію і вперше у Київському університеті запровадив обов'язкові практичні заняття. Починаючи з 1848 р., у університетській хімічній лабораторії, поряд з синтетичними роботами, запроваджується викладання студентам практичних занять з аналізу.

М.А. Бунге (1842-1914) – випускник університету св. Володимира, професор хімії, видатний громадський діяч, після стажування у Німеччині значно сприяв розвитку лабораторної бази. Дослідженню

нітросполук була присвячена магістерська дисертація М.А. Бунге, яку він захистив у 1868 році. Ним видані «Нариси з неорганічної хімії», він активно займається вивченням графіту українських родовищ, розробляє методи очищення дніпровської води. З його ініціативи у 1899 р. було розпочато будівництво окремого приміщення для хімічної лабораторії та порушено питання про організацію кафедри фізичної хімії, але ця ідея була реалізована лише при організації Київської політехніки [10].

Докторська дисертація М.А. Бунге була присвячена електролізу органічних сполук, Д.І. Менделєєв постійно цікавився працями М.А. Бунге, а про його дослідження дії оксидів нітрогену на органічні сполуки він згадує в «Основах хімії». Про праці вченого з електролізу Д.І. Менделєєв у 1870 році зробив спеціальне повідомлення у російському фізико-хімічному товаристві.

В.Г. Беє (1834-1894) – педагог, відомий лікар-анатом, державний діяч, член багатьох наукових спілок, засновник вчення про структуру головного мозку. Вчений залишив більш 10 000 зразкових анатомічних препаратів, склав «Атлас мозку людини» (1890) и написав близько 50 наукових робіт з медицини, його ім'ям названі «конічні клітини Беєа» у людському мозку. В.Г. Беє спільно із відомим істориком, професором університету св. Володимира В.Б. Антоновичем у 1883 р. видав книгу «Исторические деятели Юго-Западной России», котра була прийнята царською адміністрацією як протест проти російської політики й стала причиною його відставки після 30 років роботи в університеті. В. Беє та А. Вальтер були засновниками анатомічного театру, одного з краєвих у Європі.

Соціально-економічні науки.

У історичній галузі професор В.С. Іконніков (1841-1923), автор відомого широкому колу науковців видання «Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского университета св. Владимира (1834-1884)», заснував вітчизняну школу джерелознавства [2]. Разом з М.Х. Бунге та С.С. Гогоцьким (1813-1889) (першим завідувачем кафедри педагогіки університету св. Володимира) вони започаткували створення Київських вищих жіночих курсів, сприяючи розвитку жіночої освіти.

М.П. Драгоманов (1841-1895) почав свою науково-педагогічну діяльність в університеті св. Володимира. Вчений читав лекції з історії Греції та Риму, середніх віків, вперше запровадив викладання курсу з історії стародавнього Сходу. За свої «нестандартні» погляди на вивчення вітчизняної історії був змушений покинути Україну та, відповідно, й педагогічну діяльність в університеті св. Володимира. Перші роки радянської влади в Україні на початку ХХ ст. позначилося широкомасштабними експериментами у сфері освіти. Київський університет розформували, а на його базі створили Вищий інститут народної освіти імені М.П. Драгоманова (з 1926 р. – Київський інститут народної освіти). Факультетська система була майже повністю знищена. В інституті існували лише два факультети: дошкільний і шкільний. До складу останнього входив так званий «історичний цикл», з 1921 р. перейменованим на «підцикл історичних наук». Однак навіть у цей надскладний час тодішнім професорам вдалося зберегти вітчизняну історичну школу від цілковитого знищення.

І.В. Вернадський (1821-1884) – учений-енциклопедист, наукова спадщина якого пов'язана з дослідженням актуальних проблем політичної економії, статистики та історії економічної думки та започаткуванням кафедри політекономії і статистики у уні-

верситеті св. Володимира. Його наступником став талановитий педагог, видатний вчений, громадський діяч М.Х. Бунге (1823-1895) – автор визначних наукових праць з економічної теорії, грошового обігу, фінансів, бухгалтерського обліку, економіки промисловості та торгівлі; дослідник та аналітик історії економічної думки; засновник соціологічного напрямку в статистиці та київської економічної школи; *тричі ректор університету* (1859-62 рр., 1871-75 рр., 1878-80 рр.).

У першу ректорську каденцію (1859-1862) молодий 35-річний вчений став ініціатором багатьох демократичних змін у житті університету: запровадив видання часопису «Університетские известия», дозволив жінкам відвідувати лекції разом із чоловіками, що в подальшому вплинуло на організацію жіночої освіти, розпочав дискусію у пресі щодо місця і значення економічних дисциплін у підготовці студентів, звернув увагу на матеріальне забезпечення студентів та умови їхнього життя. Підтриманий у своїх ініціативах керівництвом Київського навчального округу в особі М.І. Пирогова, М.Х. Бунге брав участь в Урядовій комісії по створенню нового реформаторського університетського Статуту 1863 р., що свого часу вважався найбільш вдалим і демократичним.

Заступивши на виборних засадах (за новим Статутом) у другий раз на ректорський пост (1871-1875), М.Х. Бунге втілює у навчальну практику зміни стосовно формування навчальних планів деяких факультетів, створив Комісію щодо організації Київських вищих жіночих курсів, які почали працювати у 1878 р., у третьому ректорському періоді діяльності вченого. Методична складова у вигляді лекційних курсів, підручників, перекладів праць зарубіжних авторів була початком і основою становлення того, що дослідники та учні назвали *київською економічною школою*. Наукова діяльність М.Х. Бунге отримує високу оцінку у вигляді звань почесного професора кількох університетів, почесного члена багатьох наукових товариств, обрання дійсним академіком Академії наук.

Вчений виступав за вивчення масових процесів суспільного життя. Після проведеного у 1874 р. разом із М.І. Зібером (1844-1888) перепису населення Київщини, у ході якого з'ясовуються національні та релігійні характеристики, особливості навчальних уподобань мешканців, М.Х. Бунге готує друге видання підручника із статистики (1876 р.), де кристалізує погляди щодо *соціологічного напрямку у російській статистиці*, автором якого його і вважають [1].

Третій період ректорської діяльності М.Х. Бунге був нетривалим (1878-1880). Вчений неодноразово стверджував, що для розвитку промисловості необхідна підготовка інженерних кадрів, у зв'язку з чим проявляв турботу про технічну освіту. За його ініціативою та безпосередньою участю племінника, М.А. Бунге, пізніше були організовані технічні класи в містечку Сміла, школи з дорожньої і будівельної справ, ремісниче училище в Києві, Київський політехнічний інститут.

Вчений назавжди покинув Київ у червні 1880 р., отримавши посаду у Петербурзі. Стрімке просування кар'єрними сходами до найвищих державних посад (Міністр фінансів, голова Комітету міністрів) не змінювало його ставлення до освіти та рідного університету. М.Х. Бунге підтримував малозабезпечених студентів та випускників університету св. Володимира та І-ї Київської гімназії (був визначений процент з капіталу для надання допомоги), призначив стипендії кращим студентським роботам

у галузі економіки та заповів грошові суми для подальшої підтримки талановитої молоді, залишив за заповітом університету св. Володимира власну бібліотеку, яка і зараз носить ім'я Бунге. Прихильниками та послідовниками вченого стали професори Київського університету: М.І. Зібер, Д.І. Піхно, А.Я. Антонович, О.Д. Білімович, також українські вчені Р.М. Орженцький, М.І. Туган-Барановський, Є.Є. Слуцький, чиї дослідження сягали рівня світової науки.

За часів плідної праці у стінах Київського університету св. Володимира М.Х. Бунге пройшов шлях від викладача до державного діяча, цінність діяльності якого для університетської освіти ви-

значається у *зміні акцентів у навчанні з філософських, притаманних більшості навчальних закладів того часу, на економічні*, що ставали більш доречними з точки зору прогресивних змін у суспільстві, та ідеології професіоналізації освіти технічного та економічного спрямування, що підтверджує відкриття в подальшому політехнічних та комерційних інститутів.

Висновки та побажання. Стаття може стати поштовхом до подальшого вивчення історії вітчизняних навчальних закладів, доробку видатних педагогічних персоналій, визначенню їхнього місця у науці й практиці, включення педагогічної спадщини вчених до навчальних планів і програм.

Список літератури:

1. Базилевич В.Д. Розвиток економічної науки і освіти в Україні в контексті інтелектуального спадку М.Х. Бунге / Віктор Дмитрович Базилевич // М. Бунге: сучасний дискурс / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2005. – С. 29-55.
2. Грищенко С.В. Науково-педагогічна діяльність В.С. Іконнікова у вищих закладах освіти України (друга половина XIX ст. – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 спец. «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С.В. Грищенко. – К., 2006. – 20 с.
3. Замечания на замечания Н.И. Пирогова ординарного профессора университета св. Владимира Бунге Н.Х. // Замечания на проект общего устава императорских российских университетов. – СПб., 1862. – Ч. 2. – С. 131-139.
4. Кравченко О.Г. Роль Киевского университета в развитии просвещения в Киевском учебном округе (Киевская, Вольнская, Подольская, Черниговская, Полтавская губернии) в 60-х годах XIX века: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / О.Г. Кравченко. – К., 1954. – 14 с.
5. Мельник Л.Г. Технічний переворот на Україні у XIX ст. / Леонід Григорович Мельник. – К., 1972. – 239 с.
6. Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка / В.В. Різун, М.С. Тимошик, А.Є. Конверський та ін.; передм. В.В. Скопенка. – К.: Наша культура і наука, 2004. – 440 с.
7. Побірченко Н.С. Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х кн. Кн. 1 (X-XIX ст.): навч. посіб. / за ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 624 с.
8. Почесні члени і доктори Університету св. Володимира / упор. В.А. Короткий, Т.В. Табенська, Ю.В. Цимбал. – К.: Либідь, 2005. – 328 с.
9. Сергійчук В. Німці в Україні / Володимир Сергійчук. – К.: ПБП «Фотовідеосервіс», 1994. – 64 с.
10. Собрание Киевского биржевого общества («О создании фонда для постройки зданий Киевского политехнического института») // Киевлянин, 1897. – № 48 (17 февр.).

Мирошниченко А.В.

Киевский национальный лингвистический университет

ВЛИЯНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КИЕВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА СВ. ВЛАДИМИРА НА РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX СТОЛЕТИЯ

Аннотация

В статье рассмотрено влияние выдающихся ученых Киевского университета св. Владимира, достояние которых по идеологическим и национальным соображениям не было известно широкому кругу ученых, но актуально и на современном этапе модернизации высшего образования. Изучение наследия и определение места в науке и практике многих ученых иностранного происхождения, долгое время живших и работавших в Российской империи, демонстрирует тесную взаимосвязь в науке, поэтому можем считать мировым достоянием вклад киевских ученых в развитие физико-математической, естественноведческой и социально-экономической отраслей; в формирование научных школ и направлений, а также реформирование университетского образования. Научно-технический прогресс XIX века стал толчком к интенсивному развитию и обогащению разных отраслей знаний, что дает возможность проанализировать научно-педагогическое наследие ученых в соответствующих направлениях. Но не вызывает сомнений безоговорочное значение консолидирующей роли Киевского университета как передового центра научной мысли и учебного заведения XIX века и современности.

Ключевые слова: ученый-педагог, образовательная деятельность, педагогическое наследие, инновационные идеи, научная школа, учебный процесс.

Miroshnychenko H.V.
Kyiv National Linguistic University

IMPACT OF KIEV UNIVERSITY OF ST. VLADIMIR ON THE DEVELOPMENT OF EDUCATION AND SCIENCE IN THE SECOND HALF OF XIX CENTURY

Summary

This article examines the impact of outstanding scientists of Kyiv University of St. Vladimir, whose legacy of ideological and national reasons, was not known to a wide range of scholars, but relevant and at the present stage of modernization of higher education. Research and definition of heritage places in the science and practice of many foreign-born scientists who have been living and working in the Russian Empire, demonstrates the close relationship in science, so we can assume a world heritage contribution Kiev scientists in the development of physical and mathematical, natural and social economic sectors; the formation of scientific schools and trends, as well as reform of university education. Scientific and technological progress of the nineteenth century was the impetus to intensive development and enrichment of different disciplines, which allows to analyze scientific and educational achievements of scientists in relevant areas of activity. However, there is no doubt unquestionable importance consolidating the role of the University of Kiev as the center of excellence of scientific thought and the institution of the nineteenth century and the present.

Keywords: scientist-pedagogue, educational activity, pedagogical heritage, innovative ideas, scientific school, educational process.

УДК 377.1

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦТЕХНОЛОГІЙ У ПТНЗ КУЛІНАРНОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Оверко Н.Я.

Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України

Модернізація освітньої галузі потребує створення відповідних умов для вдосконалення професійної підготовки педагогічних працівників. У статті обґрунтовані педагогічні умови розвитку фахової майстерності викладачів спецтехнологій у ПТНЗ кулінарного профілю в процесі підвищення кваліфікації. Їх запровадження ґрунтується на новітніх досягненнях психолого-педагогічної науки та передбачає розвиток педагогічної майстерності викладачів спецтехнологій ПТНЗ на курсах підвищення кваліфікації, зокрема шляхом запровадження авторського спецкурсу. Реалізація цих педагогічних умов сприятиме формуванню у слухачів потреби до постійного самовдосконалення, високого рівня професійного сприймання, педагогічного мислення і педагогічної техніки, готовності до творчої педагогічної діяльності, виробленню індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічні умови, викладачі спецтехнологій, ПТНЗ кулінарного профілю, підвищення кваліфікації.

Постановка проблеми. Провідною метою професійної освіти є забезпечення конкурентоспроможності та мобільності фахівця на ринку праці, а пріоритетом професійної підготовки визначено творчий розвиток його особистості. Зміни, які торкнулися не лише економічної, а й освітньої сфер, потребують відповідного оновлення змісту навчання, а також модернізації та вдосконалення його форм і методів. У Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні [4] основними напрямками визначено: інтеграцію професійної освіти, впровадження у навчально-виробничий процес науково-технічних досягнень та новітніх технологій, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходу; розвиток ринку освітніх послуг з професійної підготовки, соціального партнерства, модернізації, спрямованої на створення необхідних умов для інноваційного розвитку професійної освіти і навчання, його інформаційне, науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення.

Модернізація освітньої галузі спрямована на удосконалення навчально-виховного процесу, ство-

рення особливих умов для професійної підготовки педагогічних працівників, у тому числі в системі підвищення кваліфікації. Покращення якості педагогічної діяльності вимагає усвідомлення і осмислення причин, чинників, які впливають на ефективність, успішність, якість освіти, та визначення певних умов, за яких це можливо реалізувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній науці існують різні тлумачення поняття «педагогічні умови» (див. Таблицю 1).

Як видно з таблиці, переважна більшість авторів пов'язують забезпечення педагогічних умов з ефективністю педагогічного процесу. Спираючись на матеріали таблиці, можемо стверджувати, що педагогічні умови спрямовуються на ефективну і результативну організацію педагогічної діяльності. Як зазначає А. В. Литвин, вони не лише сприяють реалізації змісту навчання, оптимізують форми, методи, підходи, технологію організації навчального процесу, а й забезпечують його цілісність в освітньому середовищі навчального закладу, всебічний гармонійний розвиток особистості, сприяючи ви-